

běžně referované předměty a zjištění. Zdá se, jako kdyby existovaly jakési vnitřní bariéry, které maří úsilí o komplexní zpracování, snad proto, že se uplatňuje zatím nedefinovaný Murphyho zákon, který na poměry našeho archeologického bádání aplikoval P. Sommer (2000). Konstatoval, že „... první shrnutí poznatků učiněných a promyšlených v průběhu výzkumu představuje větší část konečného závěru.“ Pro úsilí o vyšší úroveň vyhodnocení pak samozřejmě chybí odpovídající motivace. Dobře připravené katalogy by mohly být prostředkem k překonání stávajících poměrů a měly by otvírat prostor širokému okruhu zainteresovaných odborníků k další práci. Je však nutno konstatovat, že zveřejnění materiálu a informací o náleзовých situacích není automaticky zárukou dalších analýz a syntéz. A tak s jistotou nadsázkou lze říct, že zájem o výsledky některých výzkumů katalogovými pracemi nezačíná, ale (alespoň načas) končí. Je zřejmé, že osud recenzovaného katalogu je a bude jiný. Při jeho čtení lze konstatovat cennou vlastnost. Jsou v něm předkládány všechny relevantní poznatky, neexistují další latentní informace o materiálu, odložené autorkou do doby, kdy sama přistoupí ke konečnému teoretickému vyhodnocení. Už dnes lze katalog G. Březinové využít při hledání odpovědí v rámci širokého spektra problémů doby laténské. (Jako náhodný příklad aktuálního přínosu může sloužit zjištění autora této recenze, který bude nucen zásadně revidovat datování a interpretaci některých souborů získaných v letech působení na severozápadním Slovensku. Neobvyklou silnostěnnou keramiku modelovanou v ruce považoval za projev vývoje púchovské kultury v době římské. Tvary, použitý materiál a výzdoba se značně odlišovaly od běžné laténské produkce. Uvedené nálezy však mají jednoznačné analogie v materiálu na laténském sídlišti v Nitře-Šindolce a jsou tedy dokladem hrncářské práce v púchovském prostředí v průběhu doby laténské.) Je cenné, že i po vydání katalogu jeho autorka pokračuje v přípravě dalších analytických studií s tematikou sídliště v Nitře-Šindolce (např. BŘEZINOVÁ 2002). Je to dobrým příkladem, že v dohledné době bude realizováno avizované teoretické vyhodnocení výzkumu.

Literatura

- BŘEZINOVÁ, G. 2002: Výzdobné motívy na keramike z laténskeho sídliska v Nitre-Šindolke. ŠZ AÚ SAV 35, Nitra 2002, 203–212.
- BŘEZINOVÁ, G. – ILLÁŠOVÁ, L. 1998: Beschreibung der im Keramik-Komplex aus der latènezeitlichen Siedlung Nitra, Lage Šindolka verwendeten Töpferton-Typen. AR 50, 243–254.
- SOMMER, P. 2000: Základová obětina ze Sázavského kláštera. In: I. Pavlů (ed.): In memoriam Jan Rulf. PA – Supplementum 13. Praha 2000, 370–375.

Ondrej Šedo

Eckhard Bremer, Die Nutzung des Wasserweges zur Versorgung der römischen Militärlager an der Lippe. Veröffentlichungen der Altertumskommission für Westfalen – Lippe XII (Landschaftsverband Westfalen – Lippe) a současně Siedlung und Landschaft in Westfalen, Bd. 31 (Geographische Kommission für Westfalen, Landschaftsverband Westfalen – Lippe), Aschen-dorffsche Verlagsbuchhandlung, Münster 2001. 111 stran, 128 obr., 10 tabulek a mapa v příloze.

V archeologické literatuře byl rozeznán význam řeky Lippe pro průnik krajinou už v 19. století. Objevy římských vojenských táborů v Haltern umožnily také první úvahy o využití tohoto vodního toku pro zásobování legií při jejich postupu v území na východ od Rýna. V rámci bádání, které je věnováno německou archeologií problematice římské expanze do Germánie v období vlády císaře Augusta, bylo nutno nově vyhodnotit také dosavadní názory o možném využití říční dopravy v místech nejdůležitějších archeologických lokalit. Východiskem úvah autora knihy je rekapitulace aktuálního stavu poznání římských vojenských aktivit v údolí řeky Lippe (1 Die römischen Militärlager an der Lippe und ihr Versorgungsbedarf, 3–15). V stručném přehledu jsou sledovány jednotlivé tábory (Holsterhausen, Oberaden, Beckinghausen, Haltern, Anreppen), jejich datování, funkce a situování v krajině. Na základě zmínek starověkých historiků a podle výsledků moderního bádání jsou zvažovány objemy potravin nutných pro zásobování tamních vojsk a také jsou ve formě modelu analyzovány možnosti nasazení jednotlivých druhů dopravy, počty zvířat, záprahů, obslužného personálu a frekvence jízdy nutných pro přepravu stanovených objemů.

V další kapitole jsou podrobně zkoumány poznatky o řece Lippe (2 Die Lippe, 16–60). Pro potřeby práce je vyhodnocena geologická stavba regionu, aktuální a minulá klimatické a hydrologické poměry, analyzovány jsou vodní systémy, posuny vodních toků v rámci krajiny a rekonstruována je konfigurace říční sítě v blízkosti významných nalezišť. Detailní pozornost je věnována přírodním překážkám, které mohly omezovat plavbu po řece (mělčiny, skály, skalní prahy, proudy, peřeje). Další poznatky jsou odvozeny ze studia novověkých plánů a projektů, především těch, jejichž cílem bylo zlepšit splavnost řeky. Přírodní poměry jsou pak konfrontovány s poznatky o římských říčních lodích, jejich velikostech a nautických vlastnostech, přičemž je samozřejmě maximální pozornost věnována hloubce ponoru. Využití řeky Lippe pro starověkou lodní dopravu bylo nepochybně pouze krátkodobé a vlastně jednostranné, plavba se omezovala na dobu kolem zlomu letopočtu a hlavním cílem jejího provozování bylo zajištění zásob pro vojenské jednotky operující nebo pobývající v dané oblasti. Pro ověření dobové praxe z lépe poznatelných míst je proto v samostatné kapitole sledována starověká plavba na Rýnu (3 Der Rhein im Bereich der Lippenmündung, 60–62).

Úvahy o využití malých řek pro dopravu jsou závislé od poznání vlastností užívaných plavidel. V recenzované knize jsou podrobně analyzovány známé vrakní říčních plavidel z období antiky, vyhodnocena jsou také dobová vyobrazení lodí, dochovaná především na reliéfech náhrobků (4 Römische Binnenschiffe im Rheingebiet, 62–94). Očekávané vlastnosti starověkých lodí jsou konfrontovány s údaji o plavidlech, která byla v novověku používána na Rýnu a především na řece Lippe. Podrobně jsou studovány archivní materiály, v nichž jsou obsaženy zprávy, které se dotýkají technického vybavení a vyhodnocují provoz v různých úsecích toku.

Výsledky provedených analýz jsou shrnuty do hypotézy o možném provozování plavby na řece Lippe (5 Skizze einer hypothetischen frühkaiserzeitlichen Lastschiffahrt zur Versorgung der Lippelager, 94–98) a poté jsou ve zvláštních exkurzích aplikovány dosažené poznatky při podrobném studiu terénní situace v okolí táborů Oberaden a Beckinghausen s cílem stanovit místa, ve kterých lze očekávat říční přístavy. Z provedených analýz vyplývá, že Lippe byla splavná bez větších problémů až k táboru v Haltern, kam kromě velkých nákladních lodí mohly plout i válečné lodě s větším ponorem, jaké byly užívány na Rýnu. Ve vyšších částech toku bylo nutno překonávat přírodní překážky, menší lodě s adekvátním nákladem však bylo možno přepravovat v problémových úsecích s použitím běžných technických prostředků až do míst vzdálených vzdušnou čarou 139 km od ústí.

V závěru publikace je seznam použité literatury (197 titulů), seznam speciální literatury k nálezům lodí z doby římské v Evropě (27 titulů), přehled použitých map, plánů a řezů (26 položek) a podrobný přehled zdrojů, z nichž byly čerpány obrazové materiály (publikace, soukromé archivy a archivy institucí s ohledem na autorská práva).

Autor recenzované knihy, plukovník ve výslužbě, dané téma zpracoval ve formě magisterské práce obhájené v roce 1997 (Philosophische Fakultät der Rheinischen Friedrich-Wilhelm-Universität, Bonn). Knižní vydání bylo zaštitěno archeologickými a přírodovědnými institucemi, které pro potřeby publikace poskytly svoje materiály a aktivně se podílely na jejich přípravě pro tisk. Tak byl vytvořen prostor pro skutečně interdisciplinární přístup, opírající se o vyhodnocení archeologických nálezových situací a drobných nálezů, antických zpráv a dobových ikonografických materiálů, archivních fondů; studovány byly geologické a hydrologické poměry, poznatky o vývoji krajiny a také technické aspekty stavby starověkých a novověkých lodí. Kniha se svým tématem a díkí neobrací k širší „zainteresované“ veřejnosti, přitom navzdory sevřenému textu a zaměření na sledovanou tematiku neztrácí na čtivosti a poutavosti. Podobný výběr témat a způsob jejich podání by zřejmě mohl i v našem prostředí oslovit technicky orientované odborníky, ke kterým se neobrací nečetná „populárněvědná“ archeologická produkce, očekávající spíš vlastivědné a obecně kulturně zaměřené publikum. Zvláštní roli hrají četné plány, reprodukce, obrázky a veduty, které překračují úroveň ilustrací volně doprovázejících text. Jejich pečlivý výběr a vysoká kvalita umožnily, že jsou součástí argumentace a v druhém plánu plní úlohu verifikace, kdy čtenář není odkázán pouze na verbální sdělení autora o sledovaných realitách. Je zjevné, že nový stav poznání, jakkoliv se pohybuje v úrovni hypotéz, je pečlivě, mnohostranně zdůvodněný a zbaavený prvku intuice.

Na závěr je nutno připomenout, že pro fenomén lodní dopravy na řece Lippe v době kolem zlomu letopočtu je k dispozici pouze jediný archeologičtí uchopitelný fakt, nálezová situace z tábora v Haltern – Hofestatt, kde byly nalezeny příznaky základových částí staveb sloužících pro uložení

lodí. I když správná interpretace zmíněné nálezové situace byla prvně publikována už v roce 1905, jednoznačné vyhodnocení bylo zpracováno poměrně nedávno (J.-M. A. W. MOREL, *Frühromische Schiffshäuser in Haltern, Hofestatt. Ausgrabungen und Funde in Westfalen-Lippe* 5, 1987. Mainz am Rhein 1988, 221–249). Všechny další drobné nálezy, nálezové situace nebo zmínky ve zprávách antických autorů nejsou jednoznačné a ve větší nebo menší míře patří do okruhu nepřímých indicií. V recenzované knize tedy není v tradičním smyslu slova vyhodnocován „pramenný materiál“, jehož prostřednictvím by byla poznávána minulá skutečnost. Autor pracuje s širokým spektrem zmíněných indicií, mnohostranně je vyhodnocuje a dospívá k přijatelným a přesvědčivým závěrům. Navzdory skutečnosti, že má mnohdy k dispozici pouze *argumentum ex silentio*, lze bez nejmenších pochybností konstatovat, že jím dosažené poznání není fikcí.

Ondřej Šedo

Krátká informácia o workshope „Pohansko 2002. Počítačová podpora v archeológii“

V dňoch 27. – 29. 5. 2002 sa v príjemných priestoroch loveckého zámečku na Pohansku pri Břeclavi konal pracovný seminár „Pohansko 2002. Počítačová podpora v archeológii“. Akciu organizačne zabezpečovali Ústav archeologie a muzeologie FF MU v Brně a Městské muzeum a galerie Břeclav.

Konferencia, prvá svojho druhu, vznikla z potreby vzájomne si sdeliť poznatky a skúsenosti získané pri uplatňovaní najmodernejších metód spracovania archeologickej problematiky. Nápad usporiadať stretnutie, kde by sa rozoberali možnosti počítačovej techniky v archeológii a zároveň sa prezentovali už dosiahnuté výsledky vznikol dávno predtým. V roku 1997 vydal Ústav archeologie a muzeologie FF MU v Brne skriptá „Počítačová podpora v archeológii“, editorom bol Mgr. Jiří Macháček, Ph.D. Práca vznikla s podporou grantu Fondu rozvoja VŠ MŠMT ČR a Grantovej agentury AV ČR. Podieľalo sa na nej 14 autorov, ktorí v stručnosti predstavili využitie databázových systémov, geografických informačných systémov, štatistických analýz atd. pri spracovávaní archeologických dát. Publikácia mala ohlas ako na pôde rozličných archeologických inštitúcií, tak u študentov archeológie. Započatá živá diskusia naštartovala realizáciu pracovného seminára s problematikou počítačovej podpory v archeológii.

Na konferencii na Pohansku zaznelo 21 príspevkov od 28 referujúcich: *Dvořák, A. – Kučera, M. – Macháček, J.*: Břeclav – Pohansko / Lesní školka. Digitální katalog archeologických pramenů. Možnosti GIS při publikaci rozsáhlých souborů archeologických dat; *Bárta, M. – Brůna, V. – Čech, P.*: Povrchový průzkum Abusiru-jih a zpracování dat v prostředí GIS. Fotogram – stará metoda v novem kabátě; *Podliska, J. – Matoušová, S.*: Zpracování a prezentace archeologické dokumentace formou hypertextových stránek (ukázky výsledků); *John, J.*: Úvaha o možnostech počítačové rekonstrukce pravěkých cest; *Goláň, J.*: Prediktivní modelování v mikroregionu hradiska Břeclav – Pohansko; *Kuna, M. a kol.*: Archeologická databáze Čech a využití GIS v ARÚ Praha; *Květina, P.*: Aplikace GIS na příkladu revidované archeologické databáze Kutnohorska; *Krušínová, L. – Volřík, P.*: Informace o průběžných výsledcích výzkumného úkolu "Státní archeologický seznam ČR"; *Neustupný, E.*: Archeologická analýza, databáze a geografické informační systémy; *Merta, D. – Peška, M. – Procházka, R.*: Zkušenosti s databázovými aplikacemi a CADem při zpracování dat ze záchranných archeologických výzkumů na pracovišti Archaia Brno; *Wallisová, M. – Klein, D.*: Digitalizace plánové dokumentace s využitím programu COREL DRAW; *Mazuch, M. – Poláček, L.*: Poznámky k převodu dokumentace starých výzkumů v Mikulčicích do elektronické podoby; *Škrdla, P.*: Modelace reliéfu v programu Surfer; *Šmejda, L.*: Studium pohřebních areálů formalizovanými metodami; *Horáčková, A.*: Využití výpočetní techniky při zpracování eneolitických sídelních areálů; *Čech, P.*: Vyhodnocení pohřbené populace u neznámého románského kostela v Žatci z hlediska věku a zdravotního stavu v prostředí GIS; *Dresler, P.*: Počítače a studenti archeologie na FF MU v Brně; *Vařeka, P.*: Zpracování nálezů zapanic – databázová aplikace a možnosti grafických rekonstrukcí; *Salaš, M.*: Databáze bronzových depotů na Moravě; *Kalábek, M. – Procházka, P.*: Zkušenosti s praktickým využitím databázových programů při velkých záchranných výzkumech a možnosti jejich propojení s muzejní evidencí; *Vařeka, P.*: Bibliografická databáze archeologie ČR. Maratón referátů ukončila na třetí deň prehliadka veľkomoravského hradiska Pohansko.